

FUTBOL VE BASKETBOL TARAFTARINDA SERBEST ZAMAN TATMINİ: AFYONKARAHİSAR ÖRNEĞİ

Hüseyin GÜMÜŞ*, **Ömür F. KARAKULLUKÇU****

* Afyon Kocatepe Üniversitesi, Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu, Afyonkarahisar, TÜRKİYE, **Email:** huseyinn.gumuss@gmail.com

** Milli Eğitim Bakanlığı, Ankara, TÜRKİYE

Özet

Bu çalışmanın amacı, futbol ve basketbol branşlarında seyircinin serbest zaman tatmininin demografik değişkenler açısından incelenmesidir. Çalışmaya 171 birey basketbol branşından ($\bar{X}_{yaş}$: 25.68 ± 8.29), 159 birey futbol branşından ($\bar{X}_{yaş}$: 28.22 ± 9.63) olmak üzere toplam 330 birey ($\bar{X}_{yaş}$: 26.90 ± 8.9) katılmıştır. Çalışmada veri toplama aracı olarak Beard ve Ragheb (1980) tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlik-güvenirlilik çalışması Karlı ve Arkadaşları (2008) tarafından yapılan Serbest Zaman Tatmin Ölçeği (SZTÖ) ile araştırmacılar tarafından oluşturulan kişisel bilgi formu kullanılmıştır. SZTÖ 5'li Likert şeklinde olup (1: Benim için hemen hemen hiç geçerli değil, 2: Benim için nadiren geçerli, 3: Benim için bazen geçerli, 4: Benim için sıklıkla geçerli 5: Benim için hemen hemen her zaman geçerli) serbest zaman etkinliklerine katılan kişilerin bu faaliyete katılmaktan duydukları tatmini değerlendirmede kullanılmaktadır. Sonuç olarak; yapılan analizler bireylerin serbest zaman tatminlerinde; büyüüp yetiştikleri yer ve eğitim durumları açısından anlamlı bir ilişki göstermezken, medeni durumları, ekonomik düzeyleri ve katıldıkları spor branşları açısından anlamlı bir farklılık göstermektedir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Zaman, Serbest Zaman Tatmini, Taraftar, Futbol, Basketbol

LEISURE SATISFACTION IN FOOTBALL AND BASKETBALL FANS: A SAMPLE OF AFYONKARAHISAR

Abstract

The purpose of this study was to examine the leisure satisfaction level of football and basketball fans according to some demographic variables. In total, 330 ($\bar{X}$ Age: 26.90 ± 8.9) people were included in this study of which 171 ($\bar{X}$ Age: 25.68 ± 8.29) were basketball fans and 159 ($\bar{X}$ Age: 28.22 ± 9.63) were football fans. The leisure satisfaction scale formed by Beard and Ragheb (1980) and the Turkish validity and reability study conducted by Karli et. al. Was used as a data collection instrument in this study. The leisure Satisfaction Scale is a 5-point Likert-Scale (1: Almost never true for me, 2: Seldom true for me, 3: Sometimes true for me, 4: Often true for me, 5: Almost always true for me), and is used to evaluate the satisfaction levels of people who participate in leisure activites. As a result, though the analysis did not show any significant relation between leisure satisfaction and educational status or where they grew up, it showed a statistically significant difference in marital status, economic levels and participation in a sport branch.

Keywords: Leisure, Leisure satisfaction, Fan, Football, Basketball

Giriş

Özellikle 20. Yüzyıldan itibaren kavramsallaştırılmaya çalışılan serbest zaman, sanayi devrimini takip eden süreçte bireylerin zorunlu faaliyetlerinin dışında kendilerini gerçekleştirmek için sürdürdükleri etkinliklerin yapıldığı zaman birimini ifade etmektedir (Taydaş, 2012). Serbest zaman etkinliklerinin aitlik, gelişim, kendini ifade edebilmek ve duyarlılık gibi önemli psikolojik ihtiyaçlarla birlikte sosyal davranış gelişimi iş hayatı stresinden kurtulma ve psikolojik olarak yenilenmede önemli rol oynadığını gösteren çalışmalar mevcuttur (Mahoney ve Stattin, 2000; Trenberth ve Diğ., 1999; Tinsley ve Eldredge, 1995; Coleman, 1993).

Serbest zaman, bireyin günlük mutluluğunda önemli bir yer tutarken bu zaman dilimindeki özgürce seçilen etkinlikler de memnuniyet için daha çok olanak sağlayarak tatmin duygusu yüksek bir yaşamın kapısını aralamaktadır (Broughton ve Beggs, 2006). Ardahan ve Tekin (1998)'e göre tatmin duygusu yaşayan kişiler; üretken, verimli, problem çözebilen, algılama yetenekleri yüksek, hem kendisine hem de bulunduğu çevreye, işletmeye ve etkileşim halinde olduğu diğer bireylere fayda sağlayan kişilerdir (Ardahan, Yerlisu Lapa, 2010). Sadece kişinin kendisi tarafından hissedilerek oluşan memnuniyeti ve iç huzuru anlatmak için kullanılan bir değer olan tatmin duygusu (Eroğlu, 1996), artışında birey üzerinde olumlu etkiler oluştururken azalışında ise huzursuzluk ve memnuniyetsizlik gibi olumsuz duygular ortaya koyabilir (Akt., Sönmezoğlu, Polat ve Aycan, 2014).

Beard ve Rageb (1980)'e göre bireylerin serbest zaman etkinliklerine katılımları sonucunda ortaya koydukları, elde ettikleri ve ulaştıkları pozitif doyumlar serbest zaman tatmini olarak tanımlanır (Karlı ve Ark., 2008). Bireylerin katıldıkları serbest zaman etkinliklerinden istedikleri faydayı sağlayıp sağlayamadıklarını, beklentilerini karşılayıp karşılamadıklarını ve bu faaliyetlere katılmaktan dolayı mutlu olup olmadıklarını ölçmek, onların serbest zamanlarını değerlendirirken daha mutlu ve tatminkar olmalarını sağlayacak tedbirlerin alınmasında ve onların memnuniyet düzeyleri doğrultusunda sağlanan serbest zaman etkinliklerini geliştirmekte ve hatta etkinlik yelpazesini genişletmekte önemli bilgiler sağlayabilir (Karlı ve Ark., 2008).

Serbest zaman tatmini konusunun daha iyi anlaşılması ve ülkemizdeki gelişimi açısından daha fazla araştırma yapılması gerekliliği açıkça görülmektedir. Günümüzde serbest zaman aktiviteleri bir yönüyle de, örgütlü olarak organize edilmekte ve devlet kurumları aracılığı ile halka sunulan bir hizmet haline dönüşmektedir. Devlet kurumları ve özel kurumlar tarafından bireylerin serbest zamanlarını değerlendirmelerine yönelik düzenlenen aktivitelerin etkisinin araştırılması önem arz etmektedir. Böylelikle, söz konusu kurumların daha etkin ve verimli serbest zaman hizmeti sunmalarına katkı sağlayacak bilgiler elde edilebilir (Sönmezoğlu, Polat, Aycan, 2014). Özellikle son yıllarda ülke genelinde hızlı bir şekilde artan tesisleşme oranı yerel yönetimleri bu alanlarda kulüpleşmeye teşvik etmektedir. Yatırımlarını halkın beklentisi doğrultusunda yapmakla mükellef olan yerel yönetimlerin hangi aktivitenin kişide ne düzeyde doyum sağladığını bilmeleri gelecek dönemde yapılacak yatırımlar konusunda yerel yönetimlere ve özel teşebbüslere katkı sağlayacaktır. Bu nedenle bu araştırmanın amacı basketbol ve futbol tarafında serbest zaman tatmin düzeylerinin incelenmesidir.

Yöntem

Araştırma Grubu: Araştırmanın evrenini Afyonkarahisar’da yaşayan futbol ve basketbol taraftarları oluşturmaktadır. Örneklemini ise rastgele örneklem yoluyla seçilmiş 18-51 yaş aralığındaki 166 Futbol ve 179 basketbol taraftarı olmak üzere toplam 345 birey oluşturmaktadır. Elde edilen veriler incelendiğinde bazı öğrencilerin cevaplarının “geçersiz” olduğu belirlenmiş ve son nokta 330 katılımcıyla yola devam edilmiştir ($\bar{X}_{yaş}$: 26.90 ± 8.9).

Veri Toplama Aracı: Çalışmada veri toplama aracı olarak araştırmacılar tarafından geliştirilen ve kişilerin yaş, cinsiyet, eğitim gibi bilgilerini sorgulayan “Demografik Bilgi Formu” ile Beard ve Ragheb (1980) tarafından geliştirilen ve Türkçe geçerlik, güvenilirlik çalışması Karlı ve diğerleri (2008) tarafından yapılan “Serbest Zaman Tatmin Ölçeği” (SZTÖ) kullanılmıştır. Özgün ölçek toplam 51 ifade ve 6 alt boyuttan (psikolojik, eğitim, sosyal, rahatlama, fizyolojik ve estetik) oluşmaktadır. SZTÖ 5’li likert tipinde olup serbest zaman etkinliklerine katılım sonucu ortaya çıkan tatmin veya tatminsizliği değerlendirmektedir. Beard ve Ragheb (1980) ’e göre ölçeğin alt boyutlarından psikolojik boyut; özgürlük hissi, eğlence, katılım ve entelektüel gelişim gibi serbest zaman etkinliklerinin bireye kattığı psikolojik faydaları, eğitim boyutu; serbest zaman etkinliklerinin bireyin kişisel gelişimine, kendisini ve etrafını tanımada sağladığı yararları, sosyal boyut; katılımcıların başka insanlarla yeni ilişkiler kurabilmelerinde serbest zaman etkinliklerinin faydalarını ve bu ilişkilerle ilgili algılarını, rahatlama boyutu; bireylerin stresten ve hayatın zorluklarından uzaklaşabilmelerinde serbest zamanın etkisini, fizyolojik boyut; bireylerin katıldıkları serbest zaman etkinlikleri sonucunda zinde kalma, sağlıklı olma, kilo kontrolü ve iyi olma hali gibi fizyolojik yararları ve estetik boyut ise; bireylerin serbest zaman etkinliklerini gerçekleştirmek için gittikleri veya kullandıkları mekânları tasarım, güzellik, ilginçlik ve hoşluk bakımından değerlendirmektedir. Yapılan geçerlik güvenilirlik analizleri sonucunda KMO örneklem yeterlilik ölçümü .92 ve Bartlett Küresellik Testi sonucu anlamlılık değeri $p < .05$ çıkmıştır. Yapılan faktör analizi sonucunda madde yük değeri .30’un altında kalan sekiz madde ve iki boyutta faktör yük değerleri birbirine .10’dan daha yakın olan 4 madde ölçekten çıkarılmıştır. Boyutların Cronbach alfa katsayıları birinci alt boyut için .86, ikinci alt boyut için .84, üçüncü alt boyut için .82, dördüncü alt boyut için .79, beşinci alt boyut için .82 ve altıncı alt boyut için .79 olarak tespit edilmiştir. Toplam ölçeğin Cronbach alfa katsayısı ise .92 olarak belirlenmiştir. (Karlı ve Diğ., 2008). Psikoloji alt boyutu maddeleri uygulanan rekreatif etkinlik ile uyumluluk göstermediği için ölçeğe dahil edilmemiştir.

Verilerin Toplanması: Veri toplama araçları araştırmacılar tarafından Türkiye Basketbol 2. Liginde yer alan Afyonkarahisar Belediye Spor Basketbol Takımı taraftarına ve Bölgesel Amatör Liginde yer alan futbol takımı taraftarına uygulanmıştır. Formlar katılımcılara uygulanmadan önce, uygulamanın serbest zaman tatmin düzeyi ile ilgili olduğu, ölçeklere isim yazılmaması gerektiği, sonuçların gizli tutulacağı ve her soruya içtenlikle cevap verilmesi gerektiği araştırmacılar tarafından vurgulanmıştır.

Verilerin Analizi: Veri toplama aracıyla elde edilen bilgiler SPSS 18 paket programına aktarılmış ve betimsel istatistiğin yanı sıra (yüzde, frekans) sürekli değişkenler için t-testi, ikiden fazla grubun karşılaştırılmasında ise varyans analizi uygulanmıştır.

Bulgular**Tablo 1.** Araştırma grubunun demografik bilgileri tablosu

DEĞİŞKENLER		N	%
MEDENİ DURUM	EVLİ	134	40.6
	BEKÂR	196	59.4
YAŞ	18-24	153	46.4
	25-33	108	32.7
	34-42	45	13.6
	43-51	24	7.3
EĞİTİM	İLKÖĞRETİM	40	12.1
	LİSE	175	53
	ÜNİVERSİTE	115	34.8
EKONOMİ	KÖTÜ	34	10.3
	ORTA	226	68.5
	İYİ	70	21.2
BRANŞ	FUTBOL	158	47.9
	BASKETBOL	172	52.1

Tablo 1 incelendiğinde araştırmaya katılan bireylerin %59.4'ü bekâr, %46.4'ü 18-24 yaş aralığında ve %53'ü lise mezunudur. Araştırma grubuna “Türkiye şartları göz önünde bulundurulduğunda kendi ekonominizi nasıl görüyorsunuz” şeklinde yöneltilen soruya %68.5'i orta şeklinde cevap vermiştir. Son olarak araştırmaya katılanların %52.1'lik kısmını basketbol taraftarı oluşturmaktadır.

Tablo 2. Katılımcıların Serbest Zaman Tatmin Ölçeği puanlarının branşa ve medeni durumlarına göre t testi sonuçları

Değişkenler		N	$\bar{x} \pm ss$	t	p
Branş	Futbol	158	4,139 ± ,487	3,286	,001*
	Basketbol	172	4,282 ± ,278		
Medeni Durum	Evli	134	4,281 ± ,303	2,735	,007*
	Bekâr	196	4,168 ± ,447		

p<.01

Tablo 2 incelendiğinde katılımcıların SZTÖ puanları katıldıkları spor branşlarına göre anlamlı farklılık göstermektedir. Basketbol taraftarının SZTÖ puanları ($\bar{x}= 4,282$), Futbol taraftarına ($\bar{x}=4,139$) göre daha olumludur. Yine aynı şekilde evli bireylerin SZTÖ puanları ($\bar{x}= 4,281$), Bekâr bireylere oranla daha olumludur. Bu bulgu serbest zaman tatmini ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Tablo 3. Katılımcıların Serbest Zaman Tatmin Ölçeği puanlarının ekonomik düzeylerine ilişkin alt ölçek puanlarının ortalama standart sapma ve ANOVA sonuçları.

EKONOMİK DÜZEY	Kötü		Orta		İyi		F	P
	$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss	$\bar{x}$	ss		
EĞİTİM	3,771	,638	4,282	,432	4,573	,488	24,024	,001*
FİZYOLOJİK	3,362	,568	3,853	,414	3,983	,422	21,594	,001*
ESTETİK	3,421	1,039	4,243	,588	4,452	,566	25,034	,001*
RAHATLAMA	3,992	,585	4,372	,399	4,633	,435	15,989	,001*
SOSYAL	3,952	,535	4,443	,410	4,705	,384	22,223	,001*
TOPLAM	3,701	,489	4,212	,338	4,473	,354	38,397	,001*

p<.01

Tablo 3'te araştırmaya katılan bireylerin SZTÖ puanları ile ekonomik düzeyleri arasında tüm alt boyutlarda ve toplamda anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu bulgu kişilerin gelir düzeyi arttıkça katıldıkları serbest zaman etkinliğinden duydukları tatmin miktarının da artacağı şeklinde yorumlanabilir.

Tartışma ve Sonuç

Basketbol ve futbol taraftarında serbest zaman tatmin düzeyinin incelenmesinin amaçlandığı bu çalışmaya Afyonkarahisar’da yaşayan ve yaşları 18-51 arasında değişen 330 birey katılmıştır. Tablo 2’de katılımcıların SZTÖ puanlarının katıldıkları spor branşlarına göre anlamlı farklılık gösterdiği görülmektedir. Basketbol taraftarının SZTÖ puanları ($\bar{x}= 4,282$), Futbol taraftarına ($\bar{x}=4,139$) göre daha olumludur. Bu bulgu serbest zaman etkiliği olarak basketbol maçına giden taraftarın futbol maçına giden taraftara oranla katıldıkları etkinlikten daha fazla doyum sağladığı şeklinde yorumlanabilir.

Gökalp (2007) yaptığı çalışmada gençlerin en çok hoşlandığı spor dalını araştırmış ve en çok ilgi gören spor dalı sıralamasında futbol ve basketbolun ilk sıralarda yer aldığı sonucuna ulaşmıştır. Takım sporlarından en çok ilgi gören basket ve futbol branşlarında serbest zaman tatmin düzeyinin basketbolda daha yüksek çıkması basketbol taraftarının eğitim seviyesinin daha yüksek olduğu sonucuna bağlanabilir. Araştırmaya katılan basketbol taraftarının %61,4’ü üniversite mezunu iken, bu oran futbol taraftarında %46,8’e düşmektedir. Diğer bir taraftan Hacisoftaoğlu (2012)’na göre futbol ülkemizde 2000’li yıllardan sonra farklı akademik çalışmalara konu olmuş ve taraftarlık boyutunda yapılan çalışmaların ağırlıklı olarak futbolda görülen fanatizm ve şiddet üzerine odaklandığını belirtmektedir (Acet, 2001; Arıkan, 2007; Çağlayan ve Fişekçioğlu, 2004; Kayaoğlu, 2000; Ögüt, 2010; Pular ve diğ., 2004; Talimciler, 2006, 2007; Yıldız ve diğ., 2007). Basketbol branşının her geçen gün yükselen bir seyirci grafiği olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ülkemizde basketbola artan ilgi; beyaz gölge dizisinin ülkemizde yayınlanması ve daha sonra balkan şampiyonasıyla gelen şampiyonluk ile başlamış ve sonraki yıllarda Efes pilsen spor kulübünün Avrupa’da Koraç kupası finalini oynaması, akabinde 1996 yılında Koraç kupasını Türkiye’ye getirmesi, 2000 yılında oynamış oldukları Final Four ve 2002 Avrupa şampiyonasının ülkemizde düzenlenmesi bu turnuvada aldığımız Avrupa ikinciliği ile beraber basketbolcularımızın dünyanın en önemli organizasyonlarından NBA de ve Avrupa da oynuyor olması ve en son olarak 2010 Dünya Basketbol Şampiyonasının yine ülkemizde düzenlenmesi olması ve 2012 FIBA Euro Challenge Final Four’da Beşiktaş’ın şampiyonluğa ulaşması basketbolun popülaritesini arttırmıştır (Karakoç, 2011). Darendelioğlu (2008) yapmış olduğu çalışmada basketbol taraftarının %88.4’ünün basketbol maçlarına sosyal bir etkinliğe katılmak amaçlı geldiğini belirtmiştir. Bu noktada basketbol seyircisinde fanatizm duygusunun çok ön planda olmadığı, güzel oyun izleme ve oyunu takdir etme olgusunun önemli olduğu; futbolda ise fanatizmin daha fazla ön plana çıktığı, kayıtsız şartsız, mutlak galibiyet arzu edildiği bu durumun da tatmin düzeyini etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmanın başka bir bulgusunda ise evli bireylerin SZTÖ puanları ($\bar{x}= 4,281$), Bekâr bireylere ($\bar{x}= 4,168$) oranla daha olumludur. Bu bulgu serbest zaman tatmini ile medeni durum arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Spor turistleri üzerine yapılan bir çalışmada erkek bireylerin çoğunlukla bekâr, kadınların ise evli oldukları, bu durumun ise kadınların evlendikten sonra spora merak duydukları ve eşleri ile spor turizmine katıldıkları sonucu vurgulanmıştır (Karakoç, 2011). Darendelioğlu (2008) taraftar grubu üzerine yaptığı bir çalışmada taraftarın %73,6’sı aile ile beraber olma amaçlı maçlara gitmek istediğini belirtmiştir. Buradan hareketle evli bireylerin aileleriyle birlikte bir etkinliğe katılmalarının onların serbest zaman doyumlarında bekârlara oranla da fazla bir artış sağladığı düşünülmektedir.

Araştırma grubuna “Türkiye standartları göz önünde bulundurulduğunda kendi ekonominizi ne düzeyde görüyorsunuz?” şeklinde yöneltilen soruya “kötü”, “orta”, “iyi” şeklinde verilen

cevaplar analiz edildiğinde ekonomik düzeyini “kötü” ($\bar{x}=3,701$) olarak belirten bireylerin serbest zaman tatmin alt ölçek puanlarının ve toplam ölçek puanlarının ekonomik düzeylerini “orta” ($\bar{x}=4,212$) ve “iyi” ($\bar{x}=4,473$) olarak belirten bireylere oranla daha düşük olduğu görülmektedir. Bu bulgu ekonomik düzey ile serbest zaman tatmini arasında anlamlı bir ilişki olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bireylerin ekonomik durumları iyileştikçe serbest zaman etkinliklerinden sağladıkları doyumda artmaktadır. Bu bulguya paralel olarak Gümüş ve Diğ. (2013) yaptıkları çalışmada gelir seviyesi arttıkça serbest zaman tatmin düzeyinin de arttığını belirtmişlerdir.

Sonuç olarak basketbol taraftarında serbest zaman tatmin düzeyleri futbol taraftarına oranla daha fazla olduğu tespit edilmiştir. Yöneticilerin kulüpleşme oranını artırma çabaları içerisinde halkın beklentilerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Bireylerin hangi etkinlikten ne derece doyum sağladığının bilinmesi kulüpleşmeye giderken öncelik verilecek spor branşlar açısından önemlidir, bu nedenle benzer araştırmaların farklı takım sporlarında ve bireysel sporlarda yapılması ve daha büyük örneklem gruplarıyla çalışılması, bundan sonra yapılacak çalışmalar için araştırmacılara önerilmektedir.

KAYNAKLAR

- Acet M (2001). Futbol Seyircisini Fanatik ve Saldırgan Olmaya Yönelten Sosyal Faktörler. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Gazi Üniversitesi. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Ardahan F, Yerlisu Lapa T (2010). Üniversite Öğrencilerinin Serbest Zaman Tatmin Düzeylerinin Cinsiyete ve Gelire Göre İncelenmesi. Spor Bilimleri Dergisi 21 (4): 129-136.
- Arıkan Y (2007). Futbolda Şiddet ve Polis. Polis Bilimleri Dergisi, 9 (1-4): 109-132.
- Broughton K, Beggs BA (2006). Leisure Satisfaction Of Older Adults. Activities, Adaptation & Aging 31 (1): 1 – 18.
- Coleman D (1993). Leisure Based Social Support, Leisure Dispositions And Health. Journal Of Leisure Research, 25 (4): 350-361.
- Çağlayan HS, Fişekçioğlu İB (2004). Futbol Seyircisini Şiddete Yönelten Faktörler. Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 12: 127-141.
- Darendelioğlu R (2009). Bir Rekreasyon Faaliyeti Olarak Basketbol Maçlarına Katılımı Etkileyen Faktörler (BEKO Basketbol Ligi Antalya Örneği).Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Bölümü, Spor Yöneticiliği Anabilim Dalı, Antalya.
- Gökalp H (2007). Gençliğin Boş Zamanlarını Değerlendirmesinde Spor Faaliyetlerinin Yeri ve Önemi: Tunceli İli Örneği. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Elazığ.
- Gümüş H, Ocak Y, Yıldırım İ (2013). Rekreasyonel Bir Etkinlik Olarak Yüzme Sporunda Serbest Zaman Tatmin Düzeyinin İncelenmesi. II. Rekreasyon Araştırmaları Kongresi. Kuşadası, Aydın.
- Hacısoftaoğlu İ, Akcan F, Bulgu N (2012). Hayali Cemaatler Olarak Taraftar Toplulukları: Ankaragücü Taraftar Grupları Örneği. Spor Bilimleri Dergisi. 23 (41): 59-176.

- Karakoç B (2011). 2010 Dünya Basketbol Şampiyonası'nın Spor Turizmi ve Ekonomik Etkileri Açısından İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Muğla Üniversitesi. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Muğla.
- Karlı Ü, Polat E, Yılmaz B, Koçak S (2008). Serbest Zaman Tatmin Ölçeği'nin (SZTÖ-Uzun Versiyon) Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Spor Bilimleri Dergisi Hacettepe. 19 (2): 80-91.
- Kayaoğlu AG (2000). Futbol Fanatizmi, Sosyal Kimlik ve Şiddet: Bir Futbol Takımının Taraftarlarıyla Yapılan Bir Çalışma. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Mahoney JL, Stattin H (2000). Leisure Activities And Adolescent Antisocial Behavior: The Role Of Structure And Social Context. Journal of Adolescence, 23: 113-127.
- Öğüt GE (2010). Futbolun Dayanılmaz Çekiciliği, Büyülenen Taraftar Portresi, Fanatizm ve Beşiktaş. Milli Folklor, 11 (85): 173-182.
- Pulur A, Kaynak İ, Orhan S (2004). Polislerin Spor Müsabakalarındaki Saldırgan Seyirciye Müdahalede Kendi Taraftarlığının Etkisinin Araştırılması. Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5 (2): 241-160.
- Sözmezoğlu U, Polat E, Aycan A (2014). Gençlik Merkezi Üyeleri ve Bazı Değişkenlere Göre Serbest Zaman Tatmin Düzeyleri. International Journal of Science Culture and Sport. (7): 219-229.
- Talimciler A (2006). Sosyolojik Açıdan Futbol Fanatizmi. Sosyoloji Dergisi, 15: 91-104.
- Talimciler A (2007). Futbol Sahaları ve Spor Salonlarındaki Hak İhlalleri ve Taraftarlar Üzerindeki Etkisi. Sosyoloji Dergisi, 17: 279-291.
- Taydaş O (2012). Serbest Zaman Etkinliği Olarak Facebook Kullanımının Yalnızlıkla İlişkisi: Cumhuriyet Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Radyo Televizyon Anabilim Dalı, Konya.
- Tinsley HEA, Eldredge BD (1995). Psychological Benefits Of Leisure Participation: A Taxonomy Of Leisure Activities Based On Their Need- Gratifying Properties. Journal of Counseling Psychology, 42 (2): 123-132.
- Trenberth L, Dewe P, Walkey F (1999). Leisure And Its Role As A Strategy For Coping With Work Stress. International Journal of Stress Management, 6 (2): 89-103.
- Yıldız M, Fişekçioğlu İB, Çağlayan HS, Tekin M, Şirin EF, Akyüz M (2007) Futbol Seyircisinin Sosyoekonomik Yapısının Şiddete Etkisi (Karamanspor Örneği). Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi, 9 (2): 145-157.